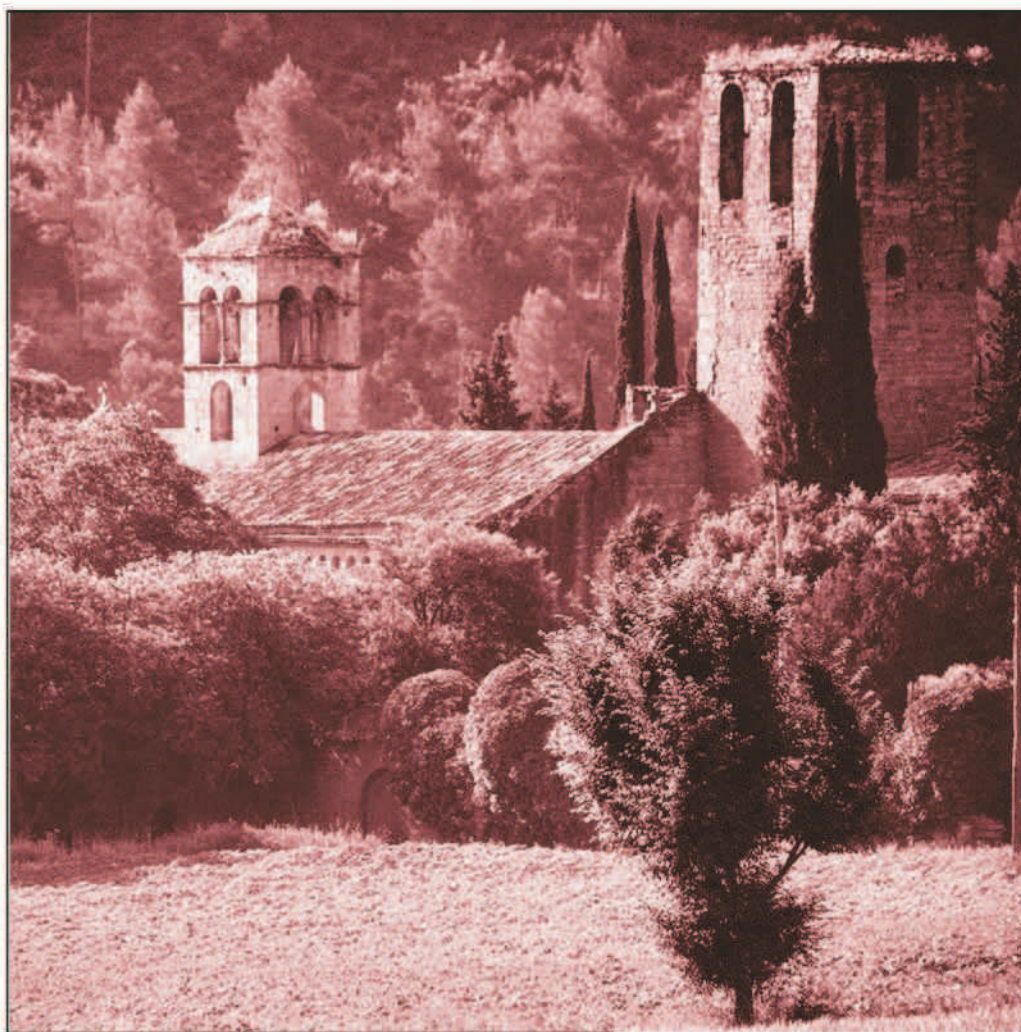

Número 136
Març-Abril
2005

el butlletí

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

EDITORIAL
ARTICLES
CRÒNICA D'ACTIVITATS
AGENDA D'ACTIVITATS

el butlletí

Edició:

AMICS DE L'ART ROMÀNIC
DEL BAGES

Baixada de la Seu, 3

08240 Manresa

Telèfon 93 873 16 06

Correu-e: aarb@manresa.org

WEB: <http://www.manresa.org/aarb>

Coordinació

Laura Sardans

Disseny i composició

Anna Martí

Consell Assessor

Joan Badia	Josep Llobet
Enric Castells	Mercè Matas
Francesc Gasol	Roser Parcerisas
Ester Llobet	Jaume Rius

Correcció

Jesús Sagués

Impressió

Bausili Indústria Gràfica

Dipòsit legal

B-3551984

Tiratge

450 exemplars

Ajuntament de Manresa

EDITORIAL

Novament, i ja en són potser massa vegades, es posa de manifest que el patrimoni no tothom l'entén de la mateixa manera, i en igual mesura, en funció del lloc i la circumstància.

És incomprendible i, tanmateix, inacceptable que un grup de persones, interessades en l'art i la cultura del romànic, ensems que la religió que hi ve implícitament lligada, no pugui visitar les esglésies de Palau-Saverdera o Sant Martí de Pau, a l'Alt Empordà. Tot plegat per decisió del rector d'aquestes parròquies, que considera que els únics moments en què un temple ha de restar obert és per oficiar-hi les misses corresponents.

Així doncs, en aquests temps que vivim, potser haurem de creure'ns que la nostra pròpia hipocresia social ens porta a concloure que una església pot obrir-se a uns fidels, que potser hi celebraran un casament perquè "així toca" (no em fareu pas creure que tothom va a l'església el dia d'un casament com a acte de fe), en lloc d'obrir-la a un grup de fidels amants de l'art, la cultura i -escoltin-ho bé- també de la religió, base circumstancial i indissociable de l'art romànic.

Enric Castells i Rufas

President

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

El monestir bagenc de Sant Benet és sabut que va gaudir d'importants rendes procedents de diversos predis, com també de donacions dels nombrosos fidels, prohoms, cavallers... Tots ells, *sabedors que l'almoina allibera l'ànima de la mort*, procedien a aquestes donacions.

Havent arribat al meu coneixement algunes dades referents a la qüestió predita, m'ha semblat adient donar-les a conèixer a totes aquelles persones que els tingui interès, per un motiu o altre.

1308. VI de les calendes de setembre. Guillem del mas SALT del terme de Guardiola de Bages (Sant Salvador) procedeix a la venda d'un tros de terra situada al peu del "pont de Manresa" al lloc anomenat "Rocha den Corcó", terra que té per Pere de Roca, de Manresa, i sota domini i alou de dit monestir de Sant Benet.

1347. XII calendes d'abril. En Berenguer de Casanaona, mercader de la ciutat de Manresa, perceptor dels rèdits i drets del Monestir de Sant Benet de Bages, manifesta a vos Arnal de Garrabies, present i Guillem Colteller i Pere de Pujolar, absents, de la vila d'Olot, que d'aquells quinze mil sous barcelonesos promesos per raó de la venda que us feu per tot el temps en que procedireu al cobrament dels rèdits i drets de l'esmentat Monestir dins la parròquia de Sant Pere de Çes Preses...

M'heu fet efectiu, en diversos pagaments quatuordecim mille nongentos quadraginta solidos barc. de dita moneda a la seva voluntat i retorneu al Reverent Senyor Abat de dit monestir, sex mille sol. Barch.

Per això renuncio i faig a vos rebut dels quatuordecim mille nongentos quadraginta solidos barc.

1347. nones de maig. Arnal de Simones, escuder del Reverent Senyor fra Bernat, a Déu gràcies abat del monestir de Sant Benet de Bages, manifesta a vos Guillem de Sant Simeò, del terme del castell de Meians, que m'heu fet

arribat i percebut en nom de dit Abat decem libras barch. De les quals vos en nom de la batllia de dit Senyor Abat heu recollit de dit castell de Meians. Us faig,

en nom de l'esmentat Abat, rebut de les esmentades deu lliures.

1348. III idus d'agost. Pere de Torruella de la parròquia de SANT GENIS DE BAGYS (és a dir Sant Genís de Masadella), perceptor del rèdits de Sant Benet de Bages, manifesta i reconeix a vos Pere de Viaria, ciutadà de Manresa, que heu fet efectiu a dit perceptor, tres quarteres d'oli de Cens a dit Sagristà pel moli que teniu al riu Llobregat.

13357. XVI calendes de març. Bernat Ferrer, del lloc de Cirera del terme de Rajadell, dóna a Jaume Ça Guixol del terme del castell de Guardiola un tros de terra que té al lloc anomenat "La Creu del coll del Guix" de Manresa, per DOT del seu casament amb Romia, filla de Jaume. Dita peça de terra la té per l'Infermer del monestir de Sant Benet, el qual ha de rebre cada any el dia de Nadal dinou sous censuals.

Bibliografia:

Arxiu Històric Comarcal de Manresa

TR. 208. Liber Comú (1347)

AHPM. 4030 (1348-1349)

TR. 38 (Escriv. Publ. Mn. 1308 (XXIV liber))

TR. 453 (Nuptiarum XIII (1355-1359))

LES RENDES DE SANT BENET DE BAGES

NOTES ESPARSE

Jaume Capdevila i Plans

Tal com vàrem comentar en un article anterior, a finals del segle XII es va descobrir i possiblement es va començar a posar en explotació una mina de sal a Súria¹. Malauradament, les úniques referències que tenim d'aquesta mina són les que trobem en el document que publicàvem a l'article esmentat, fet que, per si sol, ja li dona rellevància. Amb tot, podem dir que es tracta d'un document de gran interès per a la història local, atès que, a banda de la notícia

de la mina, ens dona informacions claus que permeten conèixer alguns aspectes de la Súria de finals del segle XII i ens ajuden a entendre'n la posterior evolució històrica.

Així, algunes de les dades que ens aporta estan estretament relacionades amb els dos personatges actors del document. D'aquests, el principal és Alfons I, qui atorga el document. Fill de Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, i de Peronella, reina d'Aragó, va ser el primer comte-rei de Catalunya. Va regnar entre 1163 i 1195 i també ostentà el títol de marquès de Provença². Cal remarcar que en el document s'indica clarament que en aquest moment de finals del segle XII el castell de Súria estava en mans d'Alfons I, qui el posseïa en alou. Per tant, això ens permet dir que, amb les limitacions característiques derivades del sistema feudal, el castell i el terme de Súria es trobaven dins de l'òrbita del domini reial i que, en última instància, el rei era el senyor jurisdiccional de Súria.

L'altre actor del document, i el segon personatge en importància que hi trobem, és Ramon de Montcada, de la nissaga dels Montcada, la principal família nobiliària dels segles XI i XII a Catalunya i detentora hereditària de la senescalia durant força anys.

Ramon de Montcada, que en el document apareix implícitament com a possessor de Súria -hem de creure que com a feudatari del rei-, va ser senescal reial de Barcelona des de 1171 fins a la seva mort, que va tenir

lloc l'any 1190. Va ser un personatge estretament vinculat a Alfons I i a la cort reial. En tant que senescal, actuava com a comandant de l'host reial en absència del monarca. Va ser creditor i assessor financer i home de confiança del comte-rei i va exercir un important paper d'ambaixador davant del comte de Tolosa, del comú de Pisa, dels reis de Castella i Lleó i, fins i tot, de l'emperador de Bizanci.

Si bé Ramon de Montcada no formava part de la línia troncal dels Montcada i només ostentava la senyoria de Tortosa-Lleida, que incloïa la tercera part de la ciutat i terme de Tortosa -motiu pel qual se l'anomenava el de Tortosa- i diverses possessions a Tarragona i al Pallars, durant bona part de la seva vida també va administrar la senyoria de Vic-Montcada com a tutor del seu nebot Guillem Ramon de Montcada, cap de la línia troncal de la família, la qual tenia possessions a Montcada³, Muntanyola, Vacarisses, Besora, Torelló, Tona, Sabadell, una part de Vic i a molts altres llocs de Catalunya⁴.

UNA MINA DE SAL A SÚRIA EN EL SEGLE XII (II: ELS PERSONATGES)

Marc Torras i Serra

¹ Vegeu: TORRAS i SERRA, Marc. "Una mina de sal a Súria en el segle XII (I: el document)". *El butlletí. Amics de l'Art Romànic del Bages*. Manresa, gener-febrer 2005, núm. 135, pàg. 6-8.

² Sobre Alfons I, vegeu: BAGUÉ, E.; CABESTANY, J.; SCHRAMM, Percy E: *Els primers comtes-reis*. 2a ed. Barcelona: Vicens Vives, 1980. Biografies catalanes, 4; i VENTURA, Jordi. *Alfons el cast, el primer comte-rei*. Barcelona: Aedos, 1961. Biblioteca biogràfica Aedos, 28.

³ SHIDELER, John C. *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*. Barcelona: Edicions 62, 1987. Estudis i documents, 39, pàg. 123; VENTURA, Jordi. *Op. cit.*, pàg. 155.

⁴ SOBREQÜÉS, Santiago. *Els barons de Catalunya*. 4a ed. Barcelona: Vicens Vives, 1980. Biografies catalanes, 3, pàg. 50-51.

Pel que fa a la vinculació de la família Montcada amb Súria, ens hem de remuntar a inicis del segle XII, quan Seniofred de Montcada va deixar en herència als seus fills Guillem, Ramon i Bernat de Montcada diverses propietats al terme del castell de Súria, que potser posseïa com a feu del vicari comtal⁵. Amb tot, cal tenir ben present que la possessió territorial d'aquestes propietats no implicava cap tipus de jurisdicció sobre el terme, que pertanyia a la jurisdicció comtal⁶. L'any 1033 els germans Guillem i Ramon de Montcada donaven al tercer germà, Bernat Seniofred -anomenat també Bernat Rovira- uns alocs que tenien a Súria, que incloïen una torre i cases situada al turó de Sant Pere, molins, molinars i pertinences a la vora del riu Cardener i les esglésies de Santa Maria i Sant Pere, així com altres cases, vinyes, camps, pastures i altres propietat⁷. El 30 de maig de l'any 1040 el receptor, Bernat Seniofred, feia donació a la canònica de Sant Pere de Vic de part d'aquest alou, format per terres, vinyes i diversos molins que tenia al terme de Súria, al lloc anomenat Boadella, prop del Cardener i que, per les afrontacions que dóna el document, podem situar al marge dret del Cardener⁸. Uns mesos després, els marmessors de Bernat repetien la donació d'aquest alou de

Súria i Boadella a la canònica de Vic⁹. Amb tot, passats uns anys, els fills de Guillem de Montcada reclamaven al bisbe de Vic els drets que, com a nebots i hereus de Bernat Seniofred, creien tenir sobre l'alou de Súria i Boadella¹⁰. Aquest fet motiva un plet que va acabar el 14 d'octubre de 1049 quan dos testimonis declaraven que havien vist com Guillem i Ramon de Montcada havien donat tots els seus drets sobre Súria a Bernat Seniofred¹¹. D'aquesta manera es tancava el plet i aquest alou de Súria quedava en poder de la canònica de Vic. Tot i això, encara quedava en mans dels fills i hereus de Guillem de Montcada un altre gran alou situat al marge esquerre del Cardener i que incloïa l'actual poble vell, Santa Maria sa Vila i el Salí. Hem de suposar que aquestes serien les terres que l'any 1185 eren sota control dels Montcada, ja

⁵ SHIDELER, John C. *Op. cit.*, pàg. 58-59.

⁶ L'any 1023 la comtessa Ermessenda de Barcelona, que tenia el castell de Súria en alou, l'empenyorà al seu fill, Berenguer Ramon I (BENET, Albert, et al. *El Bages. Catalunya romànica*, XI. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 1984, p. 493).

⁷ Arxiu Capitular de Vic (ACV), "Liber Dotationum Antiquarum. f. 138 v-r" citat per SHIDELER, John C. *Op. cit.*, pàg. 59; i per PLADEVALL, Antoni. "Els orígens de la família Montcada". *Ausa*. Vic, 1971, vol. 6, núm. 69-70, pàg. 312.

⁸ ACV, "Liber Dotationum Antiquarum. f. 141v - 142v.", citat per SHIDELER, John C. *Op. cit.*, pàg. 67 i PLADEVALL, Antoni. *Op. cit.*, pàg. 312.

⁹ ACV, "Liber Dotationum Antiquarum. f. 142", citat per PLADEVALL, Antoni. *Op. cit.*, pàg. 312.

¹⁰ ACV, "Liber Dotationum Antiquarum. f. 142v - 144" citat per PLADEVALL, Antoni. *Op. cit.*, pàg. 312.

¹¹ ACV, "Liber Dotationum Antiquarum. f. 143", citat i transcrit a PLADEVALL, Antoni. *Op. cit.*, pàg. 312-313 i 318-319. Transcrit a ORDEIG i MATA, Ramon. *Diplomatari de la catedral de Vic, segle XI* Vic: Publicacions del Patronat d'Estudis Osonencs, 2003, pàg. 387-388. Per un error tipogràfic, a la transcripció de Pladevall consta com a l'any 18 del rei Enric, tot i que en passar-la al còmput actual dóna la data correcta de l'any 1049. També trobem esmentat el procés a REGUANT i AGUT, Josep. Súria. Autors diversos. *Història del Bages*. Manresa: Parc edicions selectes, 1988, vol II, pàg. 481.

en la condició de feudataris del comte-rei¹². Tot i que no tenim cap dada entre 1049 i 1185 que documenti que els Montcada tinguessin propietats o alous a Súria, a banda d'aquells que Bernat Seniofred havia donat a la seu de Vic, cal dir que el document que comentem ens referma que a finals del segle XII els Montcada eren ben presents a Súria, com a feudataris del rei. Si bé comptem amb alguns documents on es parla del patrimoni dels Montcada al llarg del segle XII, en no fer-s'hi una descripció detallada d'aquest, no podem saber si Súria pertanyia o no a la família. No s'esmenta Súria ni en una descripció de les propietats que Berenguer Ramon de Montcada va donar a la seva filla Beatriu i al seu marit, Guillem de Ramon de Montcada, datada el 1117, ni en el testament de Guillem Ramon II de Montcada, de l'any 1120, pel qual donava a Guillem de Montcada els honors i alous que tenia al bisbat de Vic, sense especificar-los ni detallar-los¹³. Davant d'això, ens inclinem a pensar que tot i tenir-hi importants propietats, realment Súria no formava part del patrimoni dels Montcada -no en tenien la jurisdicció, la qual, com hem vist, pertanyia al rei. Els Montcada només n'eren els senyors feudals, i, al seu torn, com veiem en el document que comentem, hi tenien els Calders com a castlans -caps de la guarnició i encarregats de la custòdia del castell.

Aquesta interpretació la ratifica el fet que, com se'ns indica en el mateix text, aquest document és una convinença -convenientiae-

fórmula jurídica utilitzada pels diversos comtes-reis per tal d'assegurar el domini reial sobre el territori. Amb aquest sistema, els diversos senyors territorials i els possessors dels castells feien homenatge al comte-rei, li juraven fidelitat i prometien servir-lo i ajudar-lo en les funcions militars, consultives i cerimonials i se'n reconeixien com a feudataris. A canvi d'aquest reconeixement de l'autoritat màxima del rei per sobre del senyor del castell, en un document a banda del de jurament de fidelitat, el rei cedia en feu a aquest senyor la meitat de les rendes que s'obtenien del lloc¹⁴. Sens dubte, en el cas del text que comentem es tractaria d'aquest segon document pel qual el rei cedeix a Ramon de Montcada la meitat de la mina de sal de Súria.

Com hem vist, des del segle XI bona part del terme de Súria -excepte el tros de la dreta del Cardener, que pertanyia a la seu de Vic- formava part de la jurisdicció reial, però estava sota control dels Montcada. Creiem que a finals del segle XII, l'aparició de la mina de sal i les importants rendes i ingressos que hi anaven aparellades va motivar que el comte-rei volgués refermar la seva propietat sobre Súria per tal de no deixar escapar aquests ingressos. L'única manera de fer-ho era acceptant i consolidant la situació de fet que hi havia per la qual bona part de Súria era en mans dels Montcada. En fer la convinença, però, els Montcada reconeixien implícitament que tenien el castell en feu del rei i, per tant, que el darrer propietari del castell i de la seva juris-

12. De fet, a finals del segle XIII encara es mantenia aquesta divisió jurisdiccional del terme de Súria entre el rei -la part a l'esquerra del Cardener- i el bisbe de Vic -la part a la dreta. Cal recordar que l'any 1282 els principals denunciants contra Ramon Folc VI de Cardona van ser Ramon de Fàbrega, de la vila de Súria -a l'esquerra del Cardener- que es declarava com a home del rei, i G. de Reguant, del mas Reguant -a la dreta del Cardener- que es declarava com a home del bisbe de Vic (TORRAS i SERRA, Marc. "El saqueig de Súria per Ramon Folc VI de Cardona" a XXXIX *Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos*. Cardona: Foment Cardoní. Patronat Municipal de Museus, 1997; vol I, pàg. 331-338).

13. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), pergamins de Ramon Berenguer III, pergami 199; i ACA monacals. Amer, pergami 14, respectivament.

14. BISSON, Thomas N. *L'impuls de Catalunya. L'època dels primers comtes-reis (1140-1225)*. Vic: Eumo, 1997. Referències, 21, pàg. 45; *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1992, pàg. 298.

dicció era Alfons I i els seus successors en el tron.

Aquesta doble vinculació de Sùria al rei, com a propietari, i als poderosos Montcada, com a possessors feudals del castell i el seu terme, desmunta altres teories errònies per les quals des d'un primer moment els Cardona haurien estat els propietaris de la jurisdicció i terme de Sùria, però amb el temps l'haurien anat perdent a mans de feudataris i castlans; i també ens explica per què en aquests moments els Cardona, ja en plena ofensiva expansionista, encara no havien posat els seus ulls i la seva política sobre Sùria. Tot i els diners i el poder que els donava la sal, durant els segles XI, XII i bona part del XIII els Cardona es guardarien prou de cobejar o intentar ocupar un castell i un terme que es trobés en mans del rei i dels Montcada -el segon poder econòmic i territorial del país després del mateix rei, i molt pel davant, en riquesa i poder, de la família dels Cardona. Sens dubte, per aquesta raó, els Cardona no van fer passos seriosos per tal d'annexionar-se Sùria fins a finals del segle XIII i inicis del segle XIV, quan els Montcada ja havien perdut bona part del seu poder¹⁵. I pel mateix motiu, els Cardona no es van poder fer amb la totalitat de la jurisdicció de Sùria

fins l'any 1376, quan la van comprar a la ciutat de Manresa. En aquest moment, els Cardona ja havien desbancat els Montcada i eren el segon poder a Catalunya, després del rei.

Altres personatges

A banda d'Alfons I i de Ramon de Montcada, en el document que comentem hi apareixen altres personatges importants dins la Catalunya de finals del segle XII, però ja amb menor o nul·la incidència sobre la història de Sùria. Així, el tercer personatge en importància que hi trobem, actuant només com a testimoni, és el trobador i senyor feudal Guillem de Berguedà, que tenim documentat entre 1138 -quan era un nen- i 1192¹⁶. Era fill de Guillem, vescomte del Berguedà, i va ser senyor alodial dels castells de Puig-reig i Montmajor, a més de posseir en feu del rei els castells i termes de Madrona, Casserres i Espinalbet. Com podem veure pel document, va tenir vincles molt directes i una relació estreta tant amb la cort reial com amb la casa dels Montcada. Això no obstant, la seva importància i renom li venen pel fet de ser un dels trobadors més famosos del seu moment i per la important obra que n'ha quedat.

Guillem de Berguedà va estar vinculat, i en diverses ocasions també enfrontat, al rei Alfons I. Va utilitzar els seus poemes com a arma política i de difamació dels seus enemics, entre els quals, en certs moments s'incloïa el mateix rei i els seus veïns territorials Pere de Berga, Ramon Folc III de Cardona, Ponç de Mataplana i el bisbe d'Urgell¹⁷. En aquest aspecte, cal remarcar que un dels principals enemics de Guillem de Berguedà va ser l'esmentat Ramon Folc III de Cardona, al qual va assassinar a traïció el 3 de març de 1175, raó per la qual sembla que va pelegrinar a Sant Jaume de Galícia. No sabem quins van ser els motius d'aquest assassinat. Martí de

15. Un exemple d'aquests intents d'annexió seria el saqueig de Sùria de l'any 1282, que coneixem gràcies a les denúncies fetes davant del sots-veguer de Manresa i les posteriors actuacions d'aquest (vegeu TORRAS i SERRA, Marc. *Op. cit.*, pàg. 331-338).

16. BOLÓS Jordi. *Catalunya medieval*. Barcelona: Pòrtic, 2000. p. 39. Segons Martí de Riquer, la seva mort va tenir lloc entre 1192 i 1196 (*Els castells catalans*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1976, vol 5, pàg. 920).

17. BAGUÉ, E.; CABESTANY, J.; SCHRÄMM, Percy E. *Op. cit.*, pàg. 94.

Riquer apunta que podrien haver estat econòmics en suposar que, a través de la seva amistat amb els Calders -una branca de la família dels quals eren els castlans de Súria-, Guillem de Berguedà podia tenir alguna participació en la mina de sal de Súria que s'esmenta en el document que comentem. Així, segons Riquer, l'assassinat es tractaria d'un fet puntual dins d'una guerra pel control del comerç de la sal. Creiem que aquesta teoria és massa agosarada per diversos motius. El primer és que, segons el document que comentem, la mina de sal feia poc que s'havia descobert i, si tenim present que l'assassinat de Ramon Folc III de Cardona havia tingut lloc 10 anys abans de la redacció del document, és molt probable que en aquell moment encara no es conegués l'existència de la mina. Un altre motiu és perquè, com veiem pel document, el senyor de Súria era el rei, i ho tenia infeudat als Montcada; mentre que els Calders -una branca lateral, no la línia principal- només en tenien la castlania. Per tant, qui hagués pogut fer participar a Guillem de Berguedà en el negoci de la sal hauria d'haver estat el mateix rei o els Montcada, no pas els Calders.

Posats a aventurar una hipòtesi sobre els motius d'aquest assassinat, ens inclinem a pensar també en termes econòmics, però centrats en els enfrontaments entre senyors feudals pel domini del territori. Creiem com a més probable que la tradicional política expansionista dels Cardona cap als termes dels seu entorn va fer que en algun moment

Ramon Folc III cobegés els dominis i territoris de Guillem de Berguedà -Montmajor, Casserres o Puig-reig- que eren més propers als territoris dels Cardona, motiu pel qual el trobador va actuar expeditivament i va cometre aquest assassinat.

De la resta dels personatges que apareixen al text cal esmentar-ne el castlà de Súria per Ramon de Montcada, Ramon de Calders, segurament vinculat per parentiu directe a la família dels Calders, senyors del castell de Calders. Amb tota probabilitat es tracta del mateix Ramon de Calders que el 16 de setembre de 1190 llogava a Guillem de Reguant un moli que tenia a Súria. D'altra banda, un parent del castlà, que trobem actuant com a testimoni, seria Pere de Calders, fill segon d'Arnau II de Calders, senyor de Calders, i germà de l'hereu, Guillem II de Calders. Pocs anys després de signar en aquest document, el 1187, Pere de Calders també signava en el testament de Guillem de Berguedà, i anys després, el gener de 1193 atorgava el seu propi testament.

També actua com a testimoni del document Ot d'Illa, oficial reial que apareix diverses vegades signant altres documents atorgats per Alfons I; en un d'ells, el 1189, com a vicesenescal, i en un altre del 1195 com a major dom reial.

Un altre personatge important dins la Catalunya del moment i que també trobem com a testimoni és Berenguer, bisbe de Lleida.

³⁸ Riquer, Martí de. *Guillem de Berguedà*. Abadía de Poblet, 1971. *Scriptorium populeti*, 5, vol. I, pàg. 57-58; i Riquer, Martí de. *Los trovadores. Historia literaria y textos*. Barcelona: Ariel, 1992, pàg. 521.

³⁹ A banda de la bibliografia esmentada, també trobem informació sobre Guillem de Berguedà als articles publicats en aquest butlletí: BARTRINA, Enric. "Guillem de Berguedà". *Amics de l'Art Romànic del Bages, butlletí*. Manresa, maig 1987, núm. 31, pàg. 354-357; i VILLEGAS, Francesc. "Guillem de Berguedà: trobador medieval català". *Amics de l'Art Romànic del Bages, butlletí*. Manresa, maig 1986, núm. 20, pàg. 216-217.

⁴⁰ REGUANT, Josep. *Op.cit.*, pàg. 481.

⁴¹ BENET, Albert, et al. *Op. cit.*, pàg. 130; *Els castells catalans* (op. cit.), pàg. 521; REGUANT, Josep. *Op. cit.*, pàg. 481.

⁴² SHIDELER, John C. *Op. cit.*, pàg. 123; SANS TRAVÉ, Josep M. *Col·lecció diplomàtica de la casa del temple de Barberà (945-1212)*. Barcelona: Departament de Justícia, 1997. *Textos jurídics catalans. Documents*, I, pàg. 237.

UNA MINA DE SAL A SÒRTA EN EL SEGLE XII (II: ELS PERSONATGES)

Es tracta d'un fill bastard del comte de Barcelona Ramon Berenguer IV i, per tant, germanastre del rei Alfons I. Va acumular diversos alts càrrecs eclesiàstics. El primer de tots, el d'abat del monestir de Montaragó, des de l'any 1175. Dos anys més tard, el 1177, va ser nomenat bisbe de Lleida i va ocupar aquest càrrec fins el juliol de 1191, quan va ser escollit, i posteriorment ratificat pel Papa, com a arquebisbe de Narbona, el lloc més important de l'Església a Occitània. Va ser un personatge molt vinculat al rei Alfons I i va actuar diverses vegades com a representat d'aquest o ambaixador davant del rei de França o del Papa de Roma. Tenim constància que, com a bisbe de Lleida, va intervenir al II Concili de Latran, de l'any 1179.

Ja per acabar amb els personatges que trobem en el document, hem d'esmentar l'escrivà que el va fer, anomenat Bertran, del qual només

podem dir que, com ens indica el text, era escrivà jurat de Guillem de Bassa, notari per autoritat reial. Respecte a aquest darrer, podem dir que va actuar com a escrivà i notari de la cancelleria reial. Primer com a escrivà jurat del notari de la cancelleria Bernat de Caldes i, des de 1173 i fins el 1195, actuant ja com a notari reial. Cal remarcar que, anys després de la redacció del document que comentem, el novembre de 1192, el trobarem escrivint i signant una constitució de pau i treva²⁵. Inicialment havia treballat amb el jurista Ramon de Caldes, que també apareix com a testimoni en un dels dos pergamins on es conserva el text del document -el pergami A. Degà de la seu de Barcelona entre 1162 i 1199, vinculat a la cancelleria reial, Ramon de Caldes va ser la persona de confiança d'Alfons I a qui aquest va encarregar l'elaboració del *Liber Feudorum Major*²⁶.

²¹ VENTURA, Jordi. *Op. cit.*, pàg. 190, 196 i 247.

²² TRENCHS ODENA, Josep. "Las escribanías catalano-aragonesas desde Ramon Berenguer IV a la minoría de Jaime I". *Folia budapestina*. Saragossa: Institución Fernán el Católico, CSIC, 1983, pàg. 62.

²³ ALTISENT, Agustí. *Diplomatari de Santa Maria de Poblet, volum I anys 960-1177*. Barcelona: Abadia de Poblet - Departament de Cultura, 1993. Fonts i estudis, 2, pàg. 405 i 417; GONZALVO i BOU, Gener. *Les constitucions de pau i treva de Catalunya (segles XI-XIII)*. Barcelona: Departament de Justícia, 1994. Textos jurídics catalans. Lleis i costums II/3, pàg. 107.

²⁴ BISSON, Thomas N. *Op. cit.*, pàg. 37.

CRÒNICA D'ACTIVITATS

Sant Miquel d'Odena Foto: Jaume Rius

Primer vam visitar el Castell i l'església casteller de La Pobla de Claramunt, al qual s'hi accedeix després d'una forta pujada a peu, feta per la majoria dels socis que van venir a la sortida. La visita va consistir en un audiovisual i una exposició de cartells en el recinte del Castell, i una ràpida ullada a les restes de l'església dedicada a Santa Maria. Després de la baixada fins al poble vam tornar a agafar l'autocar i ens vam adreçar a la Tossa de Montbui, on vam poder gaudir de l'església de Santa Maria, documentada des del segle X, i pertanyent també al nucli casteller de la Tossa de Montbui.

Vam acabar el matí amb la visita a la petita església de Sant Jaume Sesoliveres, documentada des del 1063, malgrat que està molt modificada al llarg dels segles transcorreguts. És força interessant veure la restauració que s'hi ha fet actualment i l'aspecte pedagògic dels criteris de restauració que s'hi han emprat.

Sant Jaume de Sesrovires. Foto: Arxiu MMiC

A la tarda, després de dinar, ja en direcció cap a Manresa vam veure un altre nucli casteller format per les restes del Castell, edificat damunt d'un poblat ibèric i del qual només hi destaquen la Torre restaurada l'any 1986 i unes restes de muralles mal conservades. L'església casteller, en aquest cas, està dedicada a Sant Miquel, documentada des del 1089, de dimensions reduïdes i també força restaurades. Acabada aquesta visita al poble d' Odena vam tornar cap a casa.

Sortida als Castells de l'Anoia. 13 de març 2005

CRÒNICA D'ACTIVITATS

De bon matí vam sortir de Manresa i després d'esmorzar a l'àrea de l'autopista ens vam dirigir a l'església de Sant Esteve de Pedret, construïda al segle XII, de petites dimensions. Està en fase de restauració.

Ens vam dirigir després a Castelló d'Empúries, empesos per la forta tramuntana, i vam visitar l'anomenada "Catedral de l'Empordà", una magnífica església gòtica de gran senzillesa i monumentalitat de la qual vam admirar el seu singular retaule gòtic de pedra i el seu campanar de torre típicament romànic.

Tot seguit, a la Ciutadella de Roses, vam poder fer una visita a cobert del seu Museu i de l'audiovisual que ens va servir per tenir una idea del conjunt. Alguns valents i valentes ens vam acostar a veure les restes de l'església de Santa Maria del Roser, edifici monacal fundat a la segona meitat del segle X amb restes de l'antic claustre i de les dependències dels monjos.

A la tarda, després de dinar i aprofitant la claror primaveral, vam veure les esglésies de Sant Joan de Palau Saverdera, magnífica basilica de tres naus i tres absis; Sant Martí de Pau, que vam poder visitar per dintre gràcies a l'amabilitat d'una senyora del poble que tenia la clau, i finalment la Gran Abadia de Vilabertran, en la qual un bon audiovisual ens va servir per fer la visita amb més coneixement del tema, del claustre, les dependències dels monjos i l'església.

Claustre de Vilabertran

Foto: Jaume Rius

Santa Maria de Castelló d'Empúries

Foto: Arxiu MMiC

CRÒNICA D'ACTIVITATS

El passat mes de març, dintre del cicle "Aules de Cultura" organitzat des de l'Ajuntament de Manresa, la nostra Entitat va organitzar el curs "1936-2006: 70 anys d'història i patrimoni a Manresa". Tot i no ser una temàtica habitual en les nostres activitats de formació, el curs va despertar l'interès d'un bon nombre de socis. En total van ser més de 30 persones les que van seguir amb interès les ponències. Pere Gasol va parlar de la pèrdua d'identitat que va suposar la guerra civil a casa nostra. Joaquim Aloy va despertar un gran interès en les seves explicacions sobre el patrimoni perdut i el salvament de bona part de la nostra Manresa monumental. La doctora

Gemma Rubí va desvetllar vicissituds inèdites als primers anys de la

postguerra. Igualment, el doctor Josep Pich va parlar de la decadència de l'època franquista en la seva extensa i detallada exposició. Lluís Virós va il·lustrar amb interessants dades respecte a la transició i el seu moviment econòmic i social. El curs es va cloure amb una taula rodona, conduïda per Àngels Fusté, on hi van participar Josep Camprubí, periodista i escriptor, en Josep Fuentes, sindicalista, i en Joan Morros, gestor sociocultural.

70 Anys d'Història i Patrimoni a Manresa

El passat 5 de març es va celebrar l'Assemblea General Ordinària dels Amics de l'Art Romànic del Bages, corresponent a aquest any 2005. En aquesta es va fer esment dels projectes portats a terme, així com també es van fer públics els canvis en la nova Junta Directiva. Des d'aquestes ratlles volem agrair la tasca desenvolupada durant tots aquests anys pels membres de Junta enguany han plegat: la senyora Carme Torras i els senyors Josep Maria Ballonga, Baltasar Corrons, Josep Maria Font, Jaume Moya i Francesc Villegas.

La nova Junta Directiva quedarà de la següent manera:

President: Sr. ENRIC CASTELLS i RUFAS

Vice-president: Sr. FRANCESC GASOL I PUJOL

Secretària: Sra. LAURA SARDANS I ROVIRA

Assemblea General

Tresorer: Sr. JOAN BADIA i GUITART

Vocals:

Sr. JESÚSSAGUÉS I LLOMBART
(Àrea de Promoció)

Sra. ROSER PARCERISAS i COLOMER
(Àrea d'Estudis)

Sra. ESTER LLOBET i FORNELLS
(Àrea d'Estudis)

Sr. JAUME RIUS i GUTSEMS
(Àrea d'Activitats Socials)

Sr. JOSEP LLOBET (Àrea de Producció)

En l'assemblea es va comunicar el compromís de la nova Junta Directiva per mantenir i reforçar el paper acadèmic i de rigor científic de l'Entitat, incrementant les activitats de divulgació i reivindicació a la comarca per apropar més l'art romànic a la societat.

PROPERES ACTIVITATS

Conferència - divendres 17 de juny

CONFERÈNCIA: MONTSERRAT: UNA MUNTANYA, UN SANTUARI

A càrrec de
Francesc Villegas
i Martínez

SALA D'ACTES DEL MONTEPIO DE CONDUCTORS

Plaça Sant Jordi, 1
Manresa

Horari: 20.00 h

Sortida matinal - Diumenge 19 de juny

MONTSERRAT

Sortida matinal final
de curs, amb autocar

Sortida a les 8:00h
des de la Plaça Infants
/Manresa

Visitarem:

- Santa Cecília
de Montserrat
- Santuari
- Nou Museu
de Montserrat

Inscripcions:

Viatges Massanés,
c. del Born, 6
Manresa

Preu:

Socis: 15 euros

No socis: 20 euros

El preu inclou viatge
en autocar, entrades al
museu i esmorzar per a
tothom

VIATGE D'ESTIU - Del 2 al 10 de juliol

RUTA ROMÀNICA DELS ALPS

Un viatge per Suïssa,
sud del Tirol, Àustria
i Baviera

Vegeu el resum del
recorregut en la propi-
ra pàgina.

El viatge inclou

- Hotel de 4^{es}
- Esmorzar bufet tots
els dies
- Pensió completa
- Guia acompanyant
(Frank Westphal)
durant tot el viatge
- Guia local durant
l'estada a Itàlia
- Autocar amb aire
condicionat, WC i
bar nevera
- Sopar/concert a la
fortalesa de
Hohensalzburg a
Salzburg
- Sopar amb danses
populars i música
típica a la cerveseria
Hofbräuhaus a
Munic
- Visites segons itinerari
- Excursions segons iti-
nerari

**Consulteu i participeu
del dia a dia de l'entitat
a la pàgina web:**

www.manresa.org/aarb

PROPERES ACTIVITATS

RUTA ROMÀNICA DELS ALPS

Un viatge per Suïssa, sud del Tirol, Àustria i Baviera.

Dia 1

Barcelona - Zuric - St. Gallen

Sortida en avió des de Barcelona cap a Zuric. Després d'aterrar agafarem un autocar cap a la ciutat de St. Gallen, on visitarem el centre històric i monumental. A la tarda continuarem cap a L'Canto dels Grisons fins a Laax.

Dia 2

Zillis - Chur

Esmorzarem i sortirem cap a Chur, on veurem els rius Inn i Rin. Visitarem el nucli antic caracteritzat pels seus carrers estrets, la Casa de la Vila del s. XV i la catedral dels s. XII i XIII. A la tarda visitarem l'església romànica de Sant Martí. Retorn a l'hotel de Laax.

Dia 3

Bernina - St. Moritz

Al matí anirem amb autocar fins a Tiefencastel on agafarem el tren panoràmic Bernina-Express. El seu viatge pel massís de Bernina ens portarà a la ciutat de Tirano a Itàlia. A la tarda reprendrem el viatge fins a St. Moritz, població situada a la Vall d'Engadina. Retorn a l'hotel de Laax.

Dia 4

Müstair - Schluderns - Bressanone/Brixen

Sortida al matí cap a Landquart on iniciarem la ruta panoràmica a través dels Alps Grisons. Passarem per la població de Klosters, la Vall de Fluela i Zernez. Continuarem cap al port Ofenpass i arribarem a Müstair. A la tarda anirem fins a la localitat de Schluderns. L'últim trajecte ens portarà per la Vall del riu Etsch fins a Bressanone/Brixen on ens allotjarem.

Dia 5

Sud del Tirol - Dolomites

Excursió de dia complet al massís de les Dolomites; Farem un recorregut d'alta muntanya passant pel Coll de Pordoi, Falzarego i fins arribar a l'estació de Cortina d'Ampezzo. A última hora de la tarda tornarem a Bressanone/Brixen.

Dia 6

Grossglockner - Salzburg

Al matí farem la ruta del Grossglockner, travessant el parc nacional de Hohe Tauern i arribarem a la població de Bruck i finalment Salzburg. Ens acomodarem a l'hotel i al vespre pujarem amb funicular a la fortalesa de Hohensalzburg on tindrem un sopar especial, i assistirem a un concert.

Dia 7

Salzburg

Visita per la meravellosa ciutat amb esglésies, campanars, places i palaus majestuosos de l'esplendorós renaixement. Tarda lliure.

Dia 8

Königssee - Munic

Sortirem cap a la frontera alemanya i arribarem a la ciutat de Königssee on embarcarem en un vaixell i passejarem pel seu llac. Aquest ens portarà a la península de St. Bartholomä on tindrem una estona lliure fins que agafem un altre vaixell de tornada. Agafarem l'autocar fins a Munic, anirem a l'hotel i després sortirem a visitar l'Höfbräuhaus, la cerveseria més famosa d'Alemanya on soparem i veurem un espectacle de danses i música típica de Baviera.

Dia 9

Munic - Barcelona

Dia que dedicarem a recórrer els racons més interessants de la popular ciutat. Podrem conèixer l'antic edifici de l'Ajuntament, monuments i places. Temps lliure fins a l'hora de trasllat cap a l'aeroport.

Per més informació:

Viatges Baixas
Cra. Cardona, 2 / Manresa

NECRÒLOGICA

Aquest passat mes d'abril ens deixava el nostre company, amic i soci Josep Vila Closes, pintor i gran lluitador per les causes culturals i artístiques del nostre país. Pèrdues com aquesta ens han de fer reflexionar, com ell moltes vegades ens repetia, que cal seguir treballant per no deixar-nos perdre allò que és la base de la nostra pròpia identitat. Recordem les moltes ocasions en què, per motiu d'inauguracions o conferències, l'amic Josep s'apropava a nosaltres i ens deia, a cau d'orella: "Els del romànic molt bé!, heu de seguir així, no us atureu...". Gràcies pel teu suport, amic Josep: prendrem com a exemple la teva manera de ser i de fer. Que la teva ànima descansi entre els més grans.

FE D'ERRADES

En el passat Butlletí, potser per la novetat, potser per deixadesa nostra, vàrem cometre la imperdonable errada de deixar-nos el nom de l'autor en l'article "EL MESTRE DE CABESTANY", que va ser escrit pel soci i amic Juli Lahosa.

Disculpeu aquesta errada.

márquez

Muralla del Carme, 10-12 - 08240 Manresa

Tel. 93 872 26 44 - Fax 93 872 15 49

www.e-m Marquez.com

AMICS
DE L'ART
ROMÀNIC
DEL BAGES

"tràmit"

ASSESSORIA TÈCNICA

Àngel Guimerà, 34-2n-2a, 08241 Manresa

Tel. 93 872 05 85, Fax 93 875 31 47

tramit2003@tramit.net, www.tramit.net

Born, 6 - Manresa

Tel. 93 875 39 00

Fax 93 875 16 55

manresa@viatgesmasanes.com

CITROËN
FUTURAUTO S.A.
CONCESSIONARI OFICIAL

Cra. de Vic s/n (Pujada Roja) - Manresa

Tel. 93 873 85 00

www.futurauto.citroen.es